

SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA | STOCKHOLM

”Fritidshemråd kommer typ random”

En fenomenologisk kvalitativ studie om delaktighet och inflytande i
fritidshemmet utifrån pedagogers och elevers upplevelser

Av: David Kargl och Elisabeth Lundqvist

Handledare: Liza Haglund

Södertörns högskola

Grundlärarutbildning med interkulturell profil

med inriktning mot Fritidshem

Fritidspedagogiskt område 180hp

Självständigt arbete 15 hp VT 2021

FÖRORD

Vi vill passa på att tacka alla medverkande som har gjort denna studie möjlig. Framför allt vill vi ge ett extra tack till våra informanter som har skapat tid för att ta emot oss på sina arbetsplatser i en hektisk vardag. Vi tackar även de fantastiska eleverna som på sin fritid ville ställa upp med sin expertis och dela med sig av sina kunskaper om sitt fritidshem. Vi som skrivit uppsatsen har funnit det värdefullt att få komma ut och göra riktiga besök vid intervjuerna. Vi anser att upplevelsorna som vi fångat i intervjuerna blir starkare och mer kompletta än vid digitala sammankomster.

Ett särskilt tack vill vi rikta till vår fantastiska handledare Liza Haglund som med vishet har väglett oss genom vårt självständiga arbete.

INNEHÅLL

ABSTRACT	5
SAMMANFATTNING	6
INLEDNING	7
PROBLEMOMRÅDE	7
STYRDOKUMENT	7
SYFTE	9
FRÅGESTÄLLNINGAR	9
BAKGRUND	9
HISTORISK BARNSYN	9
BARNSYN I SKOLVÄRLDEN	10
BARNKONVENTIONEN	11
TIDIGARE FORSKNING	11
PERSPEKTIV OCH TEORETISKA BEGREPP	13
FENOMENOLOGI	13
HARTS DELAKTIGHETSSTEGE	14
UNDERSÖKNINGSMETOD	16
URVAL	16
FORSKNINGSETIK	17
GENOMFÖRANDE	18
PEDAGOGINTERVJU	19
ELEVINTERVJU	20
BEARBETNING AV DATA	21
TRANSKRIBERING	21
ANALYS	21
RESULTAT	22
PEDAGOGERNAS UPPELVELSER AV HINDER OCH MÖJLIGHETER	22
HINDER FÖR DELAKTIGHET OCH INFLYTANDE	23
MÖJLIGHET FÖR DELAKTIGHET OCH INFLYTANDE	25
PEDAGOGLEDDA INITIATIV	28
ELEVERNAS UPPELVELSER AV DELAKTIGHET OCH INFLYTANDE	29
BEGRÄNSNINGAR FÖR DELAKTIGHET OCH INFLYTANDE	29
MÖJLIGHETER TILL DELAKTIGHET OCH INFLYTANDE	31
ELEVERNAS INTRESSEN OCH ÖNSKNINGAR	32
DISKUSSION OCH SLUTSATSER	33

SLUTSATS	34
IMPLIKATIONER FÖR PRAKTIKEN.....	35
KÄLLREDOVISNING	37
BILAGOR.....	41

English title: “Leisure center councils often comes random” A phenomenological qualitative study of participation and influence in the leisure center based on educators and pupils’ experiences

ABSTRACT

From a historical perspective, the view of the child has changed significantly in the last century. An inclusive approach for children with, among other things, rights from the Convention on the Rights of the Child has emerged over time. Schools and leisure centers have slowly changed into doing more accepting and inclusive activities for pupils. The curriculum advocates that the activities of the leisure center should be structured according to a democratic structure. This should contribute to the pupils being able to participate and be involved but also have an influence in the leisure center. Pupils should feel that their free time is meaningful, developing and inclusive. Although there are common guidelines for how the practice is to be carried out, there may be differences in how it is carried out. Previous research shows that the task of school democracy is to shape pupils influence for future participation in democratic forums. In the leisure center, this means that pupils should be allowed to contribute their opinions and that the educators need to adhere to the central guidelines in the curriculum. The purpose of the study is to investigate different perspectives from both staff and pupils, how they experience participation and influence in the leisure center. We have chosen a qualitative research method and a phenomenological approach to investigate individual experiences of participation and influence in the activities of the leisure center. Our empirical data has been analyzed using Hart's ladder of participation (1997). The interviews show that there is a variation in how educators work with pupils’ participation and influence in the leisure center and their experiences around them. From a pupil’s perspective, the results show that pupils' experience of participation is often based on different choices in the activities decided by the educators. They also considered that the opportunity to influence via leisure center councils only appears occasionally. Therefore, we recommend the use of a working method that can be summarized via an acronym VIS. The abbreviation VIS stands for a forum for influence and collaboration. This is to ensure the quality of pupils' right of co-determination both at school and in the leisure center. This approach can be used in collaboration between the school and the leisure center when working with pupils’ councils.

Keywords: Participation, influence, democracy, leisure centers, educators, pupils

Svensk Titel: "Fritidshemsråd kommer typ random" En fenomenologisk kvalitativ studie om delaktighet och inflytande i fritidshemmet utifrån pedagogers och elevers upplevelser

SAMMANFATTNING

Ur ett historiskt perspektiv har synen på barn förändrats. Barn inte har haft någon medbestämmanderätt över sin egen situation. Ett inkluderande synsätt för barnen med bland annat rättigheter från barnkonventionen har växt fram med tiden. Skolorna och eftermiddagshemmen har sakta förändrats till en mer accepterande till inkluderande verksamhet för elever. Läroplanen förespråkar att fritidshemmets verksamhet ska vara uppbyggd efter en demokratisk struktur. Detta ska bidra till att eleverna får vara med och vara delaktiga och få inflytande i verksamheten. Eleverna ska uppleva att deras fritid är meningsfull, utvecklande och inkluderande. Även om det finns gemensamma riktlinjer för hur verksamheten ska praktiseras, kan det finnas skillnader i hur det utförs. Tidigare forskning visar att skoldemokratins uppgift är att forma elevinflytande för framtida deltagande i demokratiska forum. I fritidshemmet betyder det att eleverna ska få bidra med sina åsikter och att pedagogerna behöver förhålla sig till de centrala riktlinjerna i styrdokumentet. Syftet med studien är att undersöka olika perspektiv från både personal och elever, hur de upplever delaktighet och inflytande i fritidshemmet. Vi har valt en kvalitativ forskningsmetod och en fenomenologisk ansats för att undersöka individuella upplevelser av delaktighet och inflytande i fritidshemmets verksamhet. Vår empiri har analyserats med hjälp av Harts delaktighetsstege (1997). Intervjuerna visar att det finns en variation i hur pedagoger arbetar med elevers delaktighet och inflytande i fritidshemmet och upplevelserna kring dessa. Från ett elevperspektiv visar resultatet att elevernas upplevelse av delaktighet ofta baserar sig på olika valmöjligheter i verksamheten som pedagogerna bestämt. De ansåg även att möjligheten till att påverka via fritidshemsråd endast dyker upp ibland. För att öka antalet fritidshemsråd och kvalitetssäkra dessa föreslår vi att elevrådet och fritidshemsrådet slås ihop. Därför rekommendera vi användandet av ett arbetssätt som kan sammanfattas via en akronym VIS. Förkortningen VIS står för en verksamhet för inflytande och samverkan. Detta för att kvalitetssäkra elevers medbestämmanderätt både på skolan och i fritidshemmets verksamhet. Detta förhållningssätt kan användas vid samverkan mellan skolans båda verksamheter när de arbetar med elevråd.

Nyckelord: Delaktighet, inflytande, demokrati, fritidshem, pedagoger, elever

INLEDNING

Vårt samhälle är uppbyggt kring en demokratisk struktur där individen ges rättigheter att kunna uttrycka sin åsikt och påverka utfall med sin demokratiska röst. Denna form av samhällsutövande kan med fördel inkludera elever i skolan. Detta kan ge dem möjlighet att tidigt i livet komma i kontakt med demokratiska principer som ger utrymme för jämlikhet och olika värderingar. Elever i svenska skolor och fritidshem behöver få möjligheten att träna och öva på hur demokrati fungerar och används i det verkliga livet. Det finns stor vinst i att förmedla kunskap om hur elever kan få vara med och känna sig delaktiga samt att ha inflytande i en demokratisk tillvaro. Detta arbetssätt kan främja jämlikhet och en förståelse för demokratiska processer.

De två första kapitlen i Läroplanen beskriver övergripande mål och riktlinjer för all undervisning inom grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet. Kapitel 4 är endast avsett för fritidshemmets verksamhet. Det centrala innehållet guidar personalens arbete för att skapa ett likvärdigt fritidshem (LGR 11). Det som i synnerhet fångat vårt intresse är hur pedagoger utför och möjliggör eller icke möjliggör elevernas delaktighet och inflytande på fritidshemmet. Även elevernas åsikter kring ämnet finner vi mycket intressant.

PROBLEMOMRÅDE

Det uppdrag som fritidshemmet skall utföra enligt Läroplanen är öppet för tolkning och verksamheten kan utföras på olika sätt beroende på vem som tolkar. Björn Haglund som är docent i barn och ungdomsvetenskap samt forskare inom fritidshemmets verksamhet menar att det finns en existerande skillnad i hur personal i fritidshemmet praktiserar sitt yrke. Haglund konstaterar med hjälp av statistik från Skolverket att det ofta förekommer undervisning i fritidshemmet av medarbetare som saknar kunskap om pedagogiskt arbete. Detta kan försvåra uppdragets syfte eftersom det saknas en gemensam syn på de uppdrag som Läroplanen förespråkar (Haglund 2020). Detta kan leda till olikheter för eleverna i fritidshemmets verksamhet. Det kan även betyda att utbildningen i fritidshemmet inte blir likvärdig som Läroplanen beskriver att den skall vara.

STYRDOKUMENT

Fritidshemmet uppgift är att utgå ifrån kapitel 1,2 och 4 i Lgr 11 och även Skolverkets allmänna råd för fritidshem. Detta uppdrag ska läraren i fritidshemmet möjliggöra och se till att det utförs med elevernas medverkan. I Läroplanen beskrivs det att fritidshemmets kapitel ska syfta till:

Undervisningen i fritidshemmet ska stimulera elevernas utveckling och lärande samt erbjuda eleverna en meningsfull fritid. Detta ska ske genom att undervisningen tar sin utgångspunkt i elevernas behov, intressen och erfarenheter, men också att eleverna kontinuerligt utmanas ytterligare genom att de inspireras till nya upptäckter. I undervisningen ska eleverna erbjudas en variation av arbetsätt, uttrycksformer och lärmiljöer som integrerar omsorg och lärande. (Lgr 11, 2019)

Uppdraget innebär även att se till att elevens fritid blir väsentlig för den enskilde, och bidrar till varje elevs progression. I och med detta möjliggörs elevens delaktighet och inflytande. I Skolverkets allmänna råd påpekar att elever ska kunna påverka och bestämma över sin egen utbildning. Eleverna bör stimuleras och bli informerade om de frågor som rör dem i fritidshemmet (Skolverket 2014).

I Skolverkets samtalsguide om uppdrag, kvalitet och utveckling menar författarna att de barn som är på fritidshemmet oftast inte har något val om de ska delta i verksamheten. De menar att fritidshemmet ska vara en domän för samtliga barn och därmed ska elever få möjlighet till att påverka de aktiviteter som erbjuds. Demokratiska principer ska enligt läroplanen genomsyra verksamheten i samtliga fritidshem (Skolverket 2011).

I arbetet med eleverna både på fritidshemmet och under skoldagen behöver personalen kring den enskilde eleven upptäcka hur, och vad som intresserar denne. För att nå bästa möjliga utveckling, behöver verksamheten vara meningsfull och inkluderande. Specialpedagogiska skolmyndigheten menar att personal på skolan ska säkerställa alla elevs möjlighet till delaktighet samt skapa goda förutsättningar till kunskapsutveckling (Specialpedagogiska skolmyndigheten 2015).

Uppdraget som fritidshemmet skall uppfylla i sin verksamhet ska kantas av en helhetssyn och omtänksamhet av elevens livsvärld. Eleven ska även få möjligheter att stärka karaktärsdrag och egenskaper inför framtiden. Skollagen menar att all undervisning ska ge upphov till att uppmuntra elever inom en solidarisk anda samt att bidra till att uppmuntra till kunskaper inom den demokratiska kulturen (10 kap. 2 § 2020 skollagen).

SYFTE

Denna studie syftar till att undersöka och belysa hur ett antal pedagoger i olika fritidshem upplever sina uppdrag att möjliggöra elevers delaktighet och inflytande. Studien syftar även till att utforska enskilda elevers erfarenheter av att kunna påverka sin möjlighet att vara delaktig och ha inflytande över sin egen tid i fritidshemmet.

FRÅGESTÄLLNINGAR

Vilka hinder upplever pedagogerna att de finns i fritidshemmet för elevers delaktighet och inflytande?

Hur upplever pedagoger som arbetar i fritidshemmet att de möjliggör elevers delaktighet och inflytande?

Hur upplever elever i fritidshemmet att de får vara delaktiga och ha inflytande i verksamheten?

BAKGRUND

Eva Lis Bjurman & Helena Henschen menar att ur ett historiskt perspektiv har synen på barnen och deras uppväxttid samt barns roll i samhället kommit att förändrats. Barnet har inte historiskt sett haft några rättigheter i samhället och därmed inte kunnat ha något inflytande och bestämmanderätt över sitt eget liv (Bjurman & Henschen 1993). Under de senaste hundra åren har ett inkluderande synsätt samt en medskapande möjlighet och delaktighet växt fram för barnet.

HISTORISK BARNSYN

Barnets status har varit mycket låg i flera samhällsklasser och en respektfull barnsyn saknades ofta i samhället runt sekelskiftet vid 1900-talet. Bjurman och Henschen menar i en tillbakablick på synsättet om barnen under 1900-talet, att det fanns två läger för barn vid denna tid. Det ena lägret var överklassen barn som endast utgjorde en liten skara av individer. De hade tillgång till leksaker, fina kläder och anställd personal som tog hand om dem. Senare i livet fick de rika barnen studera vid läroverk eller privata skolor. Det andra lägret, det vill säga arbetarklassens och de fattigas barn fick inte samma möjligheter och förmåner som de rika barnen. De hade strikta regler att förhålla sig till vid folkskolorna och andra inrättningar som vårdade omhändertagna barn (Bjurman & Henschen 1993). Bjurman och Henschen menar att dessa institutioner hade fyra fundamentala principer som var följande:

- gudfruktighet
- ärlighet
- lydnad
- arbetsamhet. (Bjurman & Henschen 1993)

Detta innebar även att barnen skulle disciplineras och visa aktning och vördnad för vuxna samt visa underkastelse för de rika. Det antogs även att barnet hade mindre bra sidor som ökade med stigande ålder. Detta kunde dock hindras om det stoppades i tid. Ett vanligt sätt att förhindra denna utveckling var att bestraffa barn med stryk när det skulle fostras (Bjurman & Henschen 1993).

Bjurman och Henschen poängterar att under hela 1900-talet skedde en stor utveckling för barnen i samhället. De fattiga barnen fick i början av seklet i stort sett sköta sig själva när föräldrarna arbetade. Senare utvecklades olika instanser i samhället som bidrog till att barnen fick en drägligare vardag. Bjurman och Henschen beskriver även hur barnens möjlighet till sysselsättning och omsorg växte fram i bland annat arbetsstugorna under början av 1900-talet. Omkring 1930 startades en reformering av arbetsstugorna. Verksamheten ändrades från barnarbete till en mer kunskapsinriktad organisation. 1944 startades eftermiddagshemmen, de hade till uppgift att ge barnen mat samt ge dem sysselsättning i form av något praktisk aktivitet samt hjälp med skolarbete (Bjurman & Henschen 1993).

På 1960-talet började verksamheten att kallas för fritidshem. Bjurman och Henschen beskriver hur den första utbildningen av fritidspedagoger startade under detta årtionde. Den dominerande verksamheten bestod av avkoppling och fria aktiviteter. Förespråkare från fritidshemmet menade att vuxenledda aktiviteter och omsorg var deras ledord i verksamheten (Bjurman & Henschen 1993).

BARNSYN I SKOLVÄRLDEN

I dag har elever inom skolvärlden en möjlighet att vara med att påverka utfallet av verksamheten. Detta sker vid olika typer av möten och råd som skolan och fritidshemmet anordnar. Utifrån Läroplanen ses eleven som en individ med möjlighet till inflytande. Vid goda förhållanden kan eleverna få möjligheten att vara med att påverka beslut som skall fattas både på individnivå och på gruppnivå. Detta kan i rätta förhållanden skapa förståelse och kunskaper inför ett deltagande i ett kommande demokratiskt liv i samhället. Detta sätt att arbeta med elever bidrar till att öka den demokratiska förmågan ur ett långsiktigt perspektiv. I och med att samhället kontinuerligt ställs inför nya utmaningar är det viktigt att medborgaren tidigt i livet får möjlighet att öva sig till åsiktsfrihet och förståelse för allas rätt till medverkan. Elisabeth Gerle menar med hjälp av annan forskning (Kristensson, Ugglå 2002) att när våra samhällen ständigt förändras och människor flyttar över jorden behöver individerna omvärdera sina befästa kunskaper, för att få en förståelse för den andre. Skolan har goda möjligheter att vara

en plattform för skapandet av nya värderingar där skilda livsåskådningar och åsikter kan ges ett jämlikt utrymme (Gerle 2017).

BARNKONVENTIONEN

Arbete för barns rättigheter startade i början på 1920-talet när många barn i Europa hade det svårt. Barnkonventionen antogs av Förenta nationernas generalförsamling och trädde i kraft den 20 november 1989. FN:s konvention om barns rättigheter inkorporerades i svensk lag 2020. FN har beslutat att alla medlemsländer ska arbeta och verka för att alla barn får den lagliga likvärdigheten som konventionen beslutat om. Det finns 54 artiklar som stödjer barns rättigheter. Dessa förespråkar barns utveckling, delaktighet samt rätten att leva ett bra liv. Samtliga artiklar i barnkonventionen är mycket viktiga, men det finns fyra fundamentala principer gällande alla barn. Dessa beskrivs som:

- att alla barn har samma rättigheter och lika värde (artikel 2)
- att barnets bästa ska beaktas vid alla beslut (artikel 3)
- att alla barn har rätt till liv och utveckling (artikel 6)
- att alla barn har rätt att säga sin mening och få den respekterad (artikel 12) (Barnkonventionen 2009)

Barnkonventionen stärker därmed rätten till att alla barn ska må bra och få vara medskapande över sin egen situation. Detta innebär i praktiken att fritidshemmet ska arbeta med alla barns rättigheter och främja demokratiska förhållningssätt. Utbildningen i fritidshemmet ska ta hänsyn till elevernas åsikter och inkludera dem samt ge dem möjlighet till delaktighet och inflytande. I Barnkonventionen står det även att eleverna ska få friheten att uttrycka sina åsikter samt få chansen att dela med sig av sina funderingar (Barnkonventionen 2009 artikel 13).

TIDIGARE FORSKNING

Den refererade forskningen nedan belyser skoldemokratin, ramfaktorer i fritidshemmet, elevinflytande samt pedagogernas mångfacetterade uppdrag. Forskningen i detta stycke berör inte bara fritidshemmets arena utan även annan pedagogisk verksamhet. Anna Klerfelt menar att det finns ett underskott av vetenskapliga undersökningar inom fritidshemmet (Klerfelt 2020). Det har dock gjorts en del studier utav till exempel Holmberg, Elvstrand och Lago inom fritidshemsforskningen.

Åsa Brumark som är docent i nordiska språk påpekar att de lagar, styrdokument och kursplaner som ger elever sina rättigheter till medskapande av sin egen situation i en utbildningskontext är

mycket väsentliga för individen. Dock räcker det inte till för att möjliggöra förutsättningar för medskapande i sin egen utbildning. Eleven behöver få uppleva att individuella åsikter kan påverka utfallet i verksamheten. Detta krävs för att de ska bli motiverade att medverka. Elever behöver även få möjlighet att stärka sina förmågor, att reflektera och förmedla samt föra fram sina egna åsikter och tankar. Om eleverna inte får hjälp med detta poängterar Brumark att dessa forum kan leda till en uteslutande effekt. Brumark menar även att eleverna behöver få träna på demokratiska inslag i en skolkontext. Detta kan innebära att pedagogen vägleder eleverna och främjar ett klimat för medbestämmanderätten i skolan. Denna introduktion kan främja en framtida kompetens hos eleverna som kan bidra till en aktiv framtida roll i samhället. I sin tur ställer det krav på verksamheten och pedagogerna. De behöver inkludera eleverna och se dem som aktiva aktörer i förberedelser i verksamheten samt i utvärdering av aktiviteter (Brumark 2010).

Det framgår ifrån i Catarina Andishmands studie att det finns svårigheter som består av personalbortfall, undermåttliga lokaler och storleken på elevgrupperna i fritidshemmen. Andishmand menar att detta hindrar pedagogerna att bedriva någon verksamhet. Detta kan förstås som att man överhuvudtaget inte kan möjliggöra elevers delaktighet. Pedagogerna behöver i stället ha uppsikt över eleverna och kontrollera vilka som går hem samt skapa trygghet i elevgruppen. Även det kompensatoriska uppdraget och samtliga individers önskingar och utmaningar blir svårt att uppfylla under dessa villkor (Andishmand 2017).

Linnea Holmberg menar att i fritidshemmet blir det allt vanligare att eleven ges ett större utrymme att vara delaktig än ur ett historiskt perspektiv. Holmberg problematiserar fritidshemmets mångsidiga uppdrag att tillgodose elevers delaktighet och samtidigt förhålla sig till styrdokumentet och lärandet i stunden. Fritidshemmets verksamhet är inte obligatoriskt vilket innebär att eleverna genom aktiva val har möjligheten att inte delta. Uppdraget innebär även att pedagogerna behöver även vara goda förebilder enligt samhällsriktiga krav och ha en stöttande funktion för eleverna. De behöver även skapa professionella nära relationer till eleverna, för att de ska känna sig trygga uttrycka sig. Författaren poängterar att eleverna i sin tur har press på sig att kunna sätta ord på sina önskingar och intressen, samt att våga komma med sina åsikter. Eleverna behöver även få träna och lära sig hur de formella mötena fungerar och vilka önskemål som accepteras. Pedagogerna visar vägen i de skolifierade fritidshemsråden genom att påpeka vilka önskingar och förslag som passar in på vad som är görbart, i den

frivilliga verksamheten. Holmberg poängterar hur fritidshem alltmer liknar skolans verksamhet (Holmberg 2017).

Helene Elvstrand och Lina Lago menar att barns deltagande inte enbart handlar om individuellt beslutsfattande. Processen till deltagande handlar om ett samarbete mellan elever och pedagoger. Författarna poängterar att eleverna har olika strategier där eleverna förhandlar med pedagogerna för att få igenom deras önskemål. Elevens valmöjligheter i fritidshemmet kan inte ses som helt fria. Författarna menar att det är ofta pedagogerna som bestämmer vad det finns att välja emellan och elevernas fria val finns inom dessa ramar. Elvstrand och Lago poängterar att pedagogerna möjliggör en större delaktighet för elever som är mer ansvarsfulla. Elevernas olika möjligheter till delaktighet baseras på aktiviteter som återkommer dagligen. Eleverna kan även välja vilka fria lekar de ska leka med sina kompisar (Elvstrand & Lago 2019).

PERSPEKTIV OCH TEORETISKA BEGREPP

Vi har använt fenomenologi och begreppet livsvärld som metodologisk utgångspunkt och kommer att undersöka pedagogers och elevers upplevelser kring ämnet delaktighet och inflytande i fritidshemmets verksamhet. I analysen av våra resultat använder vi Harts delaktighetsstege (1997) som teori, för att få syn på elevers delaktighet och inflytande.

FENOMENOLOGI

Inom fenomenologin påstås det att det inte går att beskriva en verklig händelse utifrån en annan människas liv. Filosofen och pedagogen Jan Bengtsson introducerade den fenomenologiska tanketraditionen i Norden. Grundaren till fenomenologin var Edmund Husserl, han var matematiker och filosof. Enligt Bengtsson, menade Husserl att den subjektiva erfarenheten beskrivs som en erfarenhetsbaserad åskådning. Den tar vara på den sanna erfarenheten utifrån ett subjektivt synsätt (Bengtsson 2013). Bengtsson menar att:

I fenomenologin gäller det att varken ta vetenskapliga teorier, sunda förnuftet eller vilka som helst åsikter för givna; det gäller i stället att göra full rättvisa åt de objekt som är föremål för undersökning - må det vara matematiska eller logiska objekt, känslor, fysiska ting, kulturobjekt, sociala institutioner m.m. Detta är *sakerna själva* och vår tillgång till dem är *erfarenheten*. Det är i den som de visar sig och det är således utifrån erfarenheten som saker måste klargöras. (Bengtsson 2013)

Det Bengtsson beskriver ovan är hur individens erfarenheter belyses inom fenomenologin. Bengtsson, såsom Husserl, vill belysa sakerna själva, de känslor och objekt som går att beskriva utifrån individens levda erfarenheter. Just genom individuella erfarenheter kan tolkningar göras så att personen förstår dessa objekt och känslor. Detta innebär att man inte kan förstå en människas realitet utan bara en persons beskrivningar. Det vill säga att vi bara kan tolka någon annans beskrivningar av en levd erfarenhet, skapa egna intryck men aldrig kunna veta exakt vad hen känner och tycker.

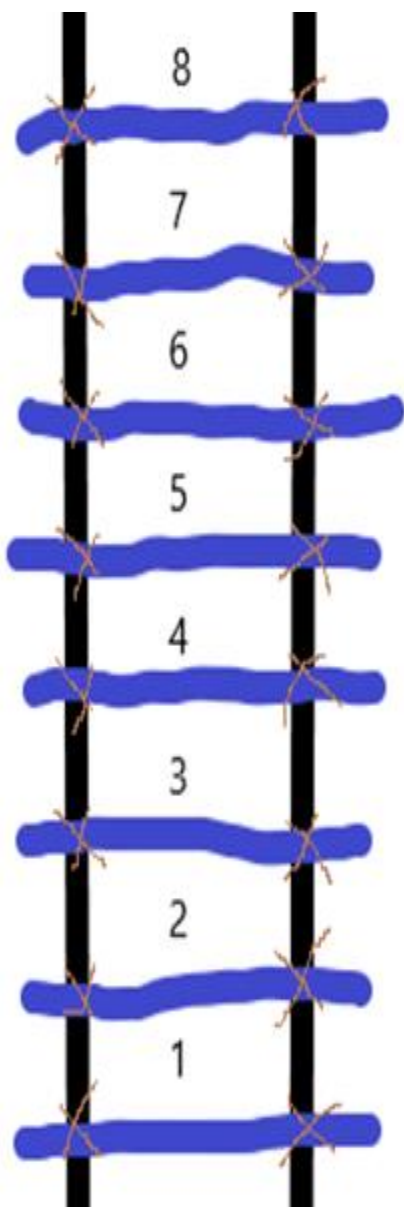
Ett annat centralt begrepp inom Husserls fenomenologi är Livsvärlden. Det vill säga världen som vi uppfattar den. Bengtsson tolkar Husserls livsvärldsteori som en sanning som vi upplever i vår vardag genom våra individuella erfarenheter. Den finns alltid med i vår existens, men vi kanske inte uppfattar den i stunden eftersom det är en självklarhet. Bengtsson poängterar utifrån Husserl att livsvärlden ligger till grund för alla erfarenhetsmässiga vetenskapliga antaganden (Bengtsson 2013).

Även Helena Dahlberg påpekar att denna värld är en erfarenhetsbaserad värld utifrån individen. Dahlberg menar att Husserls teori om livsvärld kan vara svårt att begripa. Begreppet kan även kännas problematiskt eftersom det beskriver förbindelsen mellan människan och dennes upplevda erfarenheter genom alla sinnen. Komplexiteten innebär inte att livsvärlden handlar om vårt universum eller vår planet, utan det handlar om den enskilde individens realitet och hur vi upplever vår tillvaro (Dahlberg 2019).

HARTS DELAKTIGHETSSTEGE

Denna text utgår ifrån Helene Elvstrand som uttrycker att delaktighetsstegen eller Ladder of participation utvecklades först för att bedöma medborgarinflytande. Delaktighetsstegen utvecklades av Arnstein (1969) där han ville mäta inflytande av medborgare. Roger Harts (1997) utvecklade denna teori till en modell som riktar sig mot elever. Syftet med modellen är att få syn på delaktighet och inflytande i olika verksamheter som riktar sig till barn. Helene Elvstrand poängterar att med hjälp av denna steg kan pedagoger orientera sig för att få syn på sin egen roll i arbetet med att möjliggöra elevers delaktighet och inflytande (Elvstrand 2009).

Harts delaktighetssteg (1997) är uppbyggd i åtta olika nivåer. I dessa kan man orientera sig för att få syn på elevers möjlighet till delaktighet och inflytande. Nedan beskriver vi Harts delaktighetssteg (1997) och de olika stegen:

- Nr 8-Barn startar upp egna projekt med stöttning av pedagoger.
- Nr 7-Barn initierar, barn beslutar tillsammans. Elever arrangerar aktiviteter för andra elever.
- Nr 6-Vuxna initierar, delade beslut med barn. Pedagoger skapar möjligheter för elevers inflytande och delaktighet.
- Nr 5-Rådfrågande och informerande. Elever bli informerade och kan komma med synpunkter och kommentarer.
- Nr 4-Eleven blir informerad. Elever blir underrättad om verksamheten men är ej aktiv i beslutsfattandet.
- Nr 3-Barn som symbol. Elever används och visas upp i allmänna sammankomster utan att bli tillfrågade om de ens vill vara med.
- Nr 2-Barn som Dekoration. Elever används som dekoration i exempelvis bilder.
- Nr 1-Manipulation. Elever är med i utan att veta varför.

Modifierad bild och text inspirerad av Harts delaktighetsstege (Hart 1997)

De tre nedersta nivåerna beskriver hur det kan se ut när delaktighet endast är en chimär. Dessa tre nivåer definieras av ett förhållningssätt som inte bygger på delaktighet även kallad skenbar delaktighet. I fritidshemmets verksamhet kan det betyda att eleverna inte vet vad som skall hända. Elvstrand beskriver Harts delaktighetsstege (1997) som:

En av förtjänsterna med Harts delaktighetsstege är att få syn på uttryck då barn inte är delaktiga. Dessa första nivåer handlar inte om att bestämma vad som

är bra respektive dåliga aktiviteter för barn utan syftar just till att mäta barns delaktighet. (Elvstrand 2009)

De fem översta nivåerna i stegen beskriver hur olika graderingar av delaktighet kan se ut. I praktiken på fritidshemmet kan det innebära att det kan finnas olika möten och demokratiskt ordnade fritidshemsråd som eleverna får vara med och delta i. Det innebär att eleverna får möjlighet att vara involverade i beslut om vilka aktiviteter och vilket material som ska köpas in. Elvstrand påpekar i nivå 7 på stegen så tas beslut av elever för elever. Författaren poängterar att i nivå 8 är det bästa av båda världar då elever och vuxna harmoniskt initierar och bestämmer tillsammans (Elvstrand 2009).

UNDERSÖKNINGSMETOD

Vi valde att använda intervju som metod eftersom vi ville undersöka det unika med pedagogers och elevers perspektiv. Vi har använt oss av fenomenologi och begreppet livsvärld som vår metodologiska utgångspunkt. Inom vår valda teori är det pedagogernas och elevernas upplevelser som är centralt i denna studie. Undersökningen syftar till att utforska enskilda erfarenheter och upplevelser av att kunna möjliggöra, men även att påverka sin möjlighet samt att vara delaktig och ha inflytande över sin egen tid i fritidshemmet. Eftersom vi ville ta del av individuella upplevelser så ansåg vi att intervju var en relevant metod för vår insamling av data. Göran Ahrne och Peter Svensson menar att den undersökande i en studie är viktig för uppsatsen både vid insamlandet av empirin och vid diskussionen. Undersökaren i intervjusituationer kommer ofta närmare individers personliga uppfattningar än vid exempelvis enkäter (Ahrne & Svensson, 2015). Denna metod skulle ligga till grund för vår empiriska studie. Jan Trost menar att detta tillvägagångssätt bidrar till att få reda på vilken mentalitet informanten besitter. Intervjuaren behöver bilda sig en uppfattning om informantens sätt att uppfatta omvärlden (Trost 2014).

URVAL

Pandemin medförde att det var svårt att hitta informanter som hade möjlighet att delta i studien. Några av dem som tillfrågats hade strikta regler på sina arbetsplatser och på grund av pandemin fick de inte ta emot vuxna besökare. Vi har arbetat många år inom pedagogisk verksamhet och även knutit en del kontakter via den verksamhetsförlagda utbildningen. Under vår studietid var det flera pedagoger i vår bekantskapskrets, samt i kollegiet som kunde tänka

sig att medverka i en kvalitativ intervju. Detta innebar att vi utförde ett bekvämlighetsurval för studien. Runa Patel och Bo Davidsson menar följande:

Bekvämlighetsurval innebär att respondenterna består av de personer som finns tillgängliga för forskaren. Resultatet av en studie med bekvämlighetsurval kan inte generaliseras men kan vara lämplig som till exempel vid pilotstudier. (Patel & Davidsson 2019)

Eftersom detta är vår första studie som vi har genomfört, ledde detta till att vi fick nöja oss med de personer som fanns tillgängliga. Vi intervjuade åtta pedagoger och sex elevgrupper. I elevgrupperna var det totalt 14 elever.

FORSKNINGSETIK

Vetenskapsrådet menar att vid insamlandet av data inför en studie finns det fyra olika huvudkrav att ta hänsyn till såsom

- informationskravet
- samtyckeskravet
- konfidentialitetskravet
- nyttjandekravet (Vetenskapsrådet 2002)

Vetenskapsrådet poängterar att informationskravet innebär att forskaren ska informera om syftet om studien för informanten i förväg, samt de villkor individen har rätt till men också att studien är frivillig och de har alltid all rätt att avsluta sin medverkan. Det som informationskravet beskriver har vi beaktat i hög grad under vår studie. Vi mejlade ut intervjufrågorna till pedagoginformanterna i förväg. Vi förberedde elevinformanterna en dag innan intervjun genom att berätta att frågorna skulle beröra fritidshemmens verksamhet. Samtyckeskravet handlar om att forskaren ska samla in informanternas acceptans av godkännande, detta gäller även vid elever då vårdnadshavare måste godkänna och skriva under för medgivande. Konfidentialitetskravet innebär att alla uppgifter om privatpersoner ska ges största möjliga anonymitet samt så måste samtliga dokument handskas med högsta konfidentialitet. Vetenskapsråden påpekar tyngden i att alla uppgifter som kan identifiera individen ska tas bort ur studien av etiska principer. Under bearbetningen av data har vi varit väldigt noga att behålla högsta anonymitet. Även all insamlad empiri förvaras säkert så att konfidentialitetskravet förhåller sig intakt. Alla inspelade intervjuer och dokumentation kring detta finns sparade hos författarna. Dessa inspelningar kommer att raderas när studien är

examinerad och godkänd. Nyttjandekravet innebär att det insamlade materialet endast får brukas för forskningens syfte. Den insamlade empirin får inte användas om det inte är avsett för vetenskapliga ändamål (Vetenskapsrådet 2002).

Vid insamlandet av data använde vi oss av papper och penna samt inspelningsfunktionen på våra mobiltelefoner. Några av intervjuerna genomfördes utan problem, medan några av informanterna kände sig bekymrade över att intervjun skulle spelas in. Även fast det informerades om att inspelningen endast skulle lyssnas på av forskaren och användas vid transkriberingen av intervjun upplevdes det ändå en nervositet i början av samtalet. Med hänvisning om anonymitet och forskningsetik övervägde informanten informationen och intervjun kunde genomföras. Trost menar att flertalet individer inte känner sig bekväma med att deras utsagor bli bevarade genom ljudupptagningar. Om en informant inte vill medverka vid inspelningen innebär detta att informationen behöver dokumenteras på ett annat sätt. Flertalet av informanterna upplevde ett obehag i början av inspelningen men det brukar falla i glömska vart efter intervjun fortskrider (Trost 2014). Informanterna informerades även om att studien som vi utförde skulle publiceras via Diva. Eventuella citat från informanten kunde finnas med i den skriftliga publikationen av studien.

GENOMFÖRANDE

I detta stycke beskriver vi vår hur vi gå till väga med pedagog samt elevintervjuerna. Eftersom covid 19 drabbat vårt samhälle så behövde vi använda skyddsutrustning som bestod av ansiktsmask vid två av intervjuerna. Det behövdes även noggrann handhygien i form av tvätt och handsprit. Intervjuerna genomfördes med minst tre meters avstånd för att minimera smittorisen. I stycket nedan kommer vi även att beskriva de rum där intervjuerna tog plats.

Pedagogerna på respektive fritidshem valde platsen för intervjun. Vi som undersökare upplevde att alla rum där intervjuerna skedde var typiska för just fritidshem. Det fanns mycket material i rummen som hör till fritidsverksamheten som spel, böcker och papper samt pennor. Rummen var ofta möblerade med soffor, och fönstren pryddes av små lampor och blommor. Eftersom det är vanligt att skolan och fritids delar lokaler var rummen även möblerade med både stolar och bänkar. Informanterna hade valt rum där det inte pågick någon undervisning för tillfället, vilket betydde att det var lugn och ro. Detta ledde till samtal som fungerade utmärkt att spela in, utan påverkan från verksamheten som ägde rum utanför.

Eleverna som deltog i studien tillfrågades av oss personligen. Vi besökte tre olika klasser i årskurs 3 som vi har fått kontakt med via kollegor. Vi berättade att vi gick på lärarutbildningen.

Vi ville intervjua elever eftersom vi var intresserade av deras kunskaper och upplevelser om fritidshemmets verksamhet och deras möjlighet till delaktighet. De som var intresserade av att delta i en intervju och bidra med sina åsikter fick ta med sig ett brev hem till sina vårdnadshavare, se bilagor. Eleverna fick medverka i intervjuerna om vårdnadshavarna godkände detta via medgivarblanketten. I brevet framgick det att eleverna inte skulle figurera med information som kunde spåras tillbaka till individen. Vi som utfört studien gick runt till de olika klasserna under sista lektionen på slutet av dagen när alla elever var samlade. De som anmält sig via medgivarblanketten fick information om att vi skulle hämta små intervjugrupper nästkommande dag. På intervjudagen fick eleverna möjligheten till att snabbt diskutera ihop sig med vem de ville gå med. I en klass så uppgav eleverna att det inte spelade någon roll vilka kamrater de hamnade med eftersom de kände alla i klassen väl. När vi hämtade eleverna fick de som ville delta räcka upp handen och vi valde vilka som kunde och fick följa med den omgången.

Elevintervjuerna skedde i små rum som var avsedda för en liten grupp av individer. Dessa rum var spartanskt inredda utan material som tillhörde verksamheten. Lysrörsarmaturer lyste upp rummen och de var möblerade med ett bord och fem stolar. De var lugnt både inne och utanför rummet.

PEDAGOGINTERVJU

Vi genomförde åtta enskilda intervjuer med pedagoger som arbetar med barn i olika åldrar på skilda fritidshem. De fritidshem vars anställda pedagoger valde att medverka i studien är belägna i olika områden runt om i Stockholm kommun. En av skolorna var även belägen i en närliggande kommun till Stockholm. Intervjuerna med pedagogerna skedde på plats på respektive skola. Detta möte gav oss en mer personlig kontakt vilket underlättade intervjun. Det var viktigt för oss som undersökande att få med en bild av informantens arbetsplats och personlig kontakt.

De åtta informanterna fick ta del av en intervjuguide med 24 frågor samt medgivandeblankett som skickades ut en vecka innan intervjun skulle genomföras. Intervjufrågorna och medgivandeblankett finns bifogade i bilagor. Intervjuerna är av olika längd, detta berodde på hur mycket tid pedagogen hade samt hur mycket information de vill delge. Pedagog intervju längd:

- pedagogintervju DP1: 47 minuter
- pedagogintervju DP2: 25 minuter

- pedagogintervju DP3: 32 minuter
- pedagogintervju DP4: 24 minuter
- pedagogintervju DP5: 27 minuter
- pedagogintervju EP1: 28 minuter
- pedagogintervju EP2: 35 minuter
- pedagogintervju EP3: 49 minuter

Vissa delar av pedagogintervjuerna har besvarats från intervjuaren med uppmuntrande kommentarer som vad roligt, jättebra och perfekt. Dessa kommentarer gjordes framför allt i början av intervjuerna, i frågor av mer allmän karaktär. De uppmuntrande orden lades till för att informanten skulle känna sig bekväm och ha lättare kunna föra en dialog. Ulla Eriksson-Zetterquist och Göran Ahrne poängterar med referens till Alvesson (2003) att det kan ifrågasättas vilken information som intervjun leder till. Utifrån olika perspektiv kan detta tolkas på flera olika sätt. Ett av synsätten beskriver att undersökaren behöver hålla sig neutral för att kunna fånga medverkarens verklighet. Ett annat perspektiv hävdar att ett personligt möte mellan intervjuaren och informanten, där samtalet flyter på naturligt främjar en förtrolighet och leder till mer djupsinniga samtal. Författarna menar dessutom att utfrågningar i forskningssammanhang är effektiva och leder till en förståelse för individens subjektiva erfarenheter. Nackdelen med intervjuer är dock att det är informanten själv väljer vilken sida den vill visa upp och metoden kan behöva utökas med andra metodval för att stärka det som undersöks (Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2015). På grund av att tiden var begränsad så kunde vi inte utöka metodvalet med ytterligare undersökningsmetoder som exempelvis enkäter samt observationer.

ELEVINTERVJU

Elevintervjuerna utfördes på en skola tillsammans med 14 elever som går i årskurs 3. Eleverna har 4 års erfarenhet av att gå på fritidshem. Även dessa intervjuer var av systematiserad karaktär och följde en viss ordning, se bilaga. Alla intervjuer utfördes fysiskt av oss som utfört studien. I undersökningen om elevernas upplevelser fick informanterna vara involverade i valet av kamrater som skulle vara den andre deltagaren i intervjun. Detta eftersom det kan främja diskussionen. Åsa Källström, Carter menar att när informanterna är elever behöver de som utför studien vara tydliga i sätt att kommunicera. Detta görs genom att berätta för eleverna att inte finns några rätt eller fel och det är den personliga åsikten som är viktig. När barnet är medveten om detta reduceras risken med att barnet ger svar som ska behaga samtalsledaren (Källström, Carter 2015). Elevintervju längd:

- elevintervju DE1: 31 min
- elevintervju DE2: 19 min
- elevintervju DE3: 17 min
- elevintervju EE1: 24 min
- elevintervju EE2: 21 min
- elevintervju EE3: 19 min

Intervjun skedde efter ordnade frågor som ställdes i följd till alla som medverkande. Frågorna behövde dock ibland kompletteras med följdfrågor eftersom informanterna behövde vidareutveckla sina svar. I och med detta blev intervjuerna inte strukturerade på det sättet vi planerade, även om frågorna var de samma. Intervjuerna blev mer spontana och ledde till unika samtal som var skapande av individerna.

BEARBETNING AV DATA

I detta stycke kommer vi att beskriva hur vi har gått till väga för att bearbeta de insamlade materialet som ligger till grund för denna studie. Transkriberingen av data behandlades enskilt, men det insamlade empiriska materialet analyserades gemensamt.

TRANSKRIBERING

All data har transkriberats med hjälp av ljudupptagningen på våra mobiltelefoner. Arbetet underlättades av en funktion i Word som heter diktering. Ljudupptagningen spelades upp för dikteringen i Word som samtidigt skrev in ord för ord i ett dokument, utan meningsuppbyggnader eller talstreck. Vi behövde gå igenom skrivningen från programmet och rätta till felskrivningar och lägga till talstreck, så det blev tydligt vem som sa vad. David transkriberade tre elevintervjuer och fem pedagogintervjuer medan Elisabeth transkriberade tre elevintervjuer och tre pedagogintervjuer.

ANALYS

I det här stycket kommer vi presentera vårt analysförfarande av vår empiri. Andreas Fejes och Robert Thornberg menar att en oundgänglig del inom den fenomenologiska ansatsen handlar om hur man undersöker sin empiri. Den metod som främst nyttjas vid studier där det empiriska materialet inte är av stor skala är Giorgis analysmetod. Den upprättades 1985 vid Duquesne University i Pittsburgh. Den metoden utgår vanligtvis från fem olika steg. De olika stegen i analysmetoden presenteras inte här i sin helhet utan enbart de som vi använt i vår studie. Detta på grund av att de andra stegen berör sådan som inte är relevant eller möjligt att genomföra inom ramen för vår studie. Till exempel är ett steg avsett att hantera ett större antal informanter

än vad vi har i vår studie. Även den begränsade tiden för studien gjorde att det inte fanns någon möjlighet till återkoppling från informanten för att bekräfta att vi förstått informanternas upplevda upplevelser korrekt, vilket berör det sista steget. Det första steget innebär att det genomförs en helhetsöversikt av allt material och det läses noggrant flera gånger, vilket vi utförde enskilt. Nästa steg som vi anammade innebär att vi rensade i empirin. Det som inte är relevant för vår studie tog vi bort, detta arbete utfördes tillsammans. Detta innebär att det blev enklare att göra noggrannare analyser av de olika delarna av material och på så sätt upptäcka nya teman inom ramen av det undersökta fenomenet (Fejes & Thornberg 2009).

Centrala teman som framträdde i analysprocessen av empirin belyses med hjälp av Harts delaktighetsstege (1997). Fejes och Thornberg menar att i det slutliga skedet försöker man finna gemensamma genomgående ämnen. Detta utförs för att skapa separata teman i texterna för analys (Fejes & Thornberg 2009). När vi började läsa igenom vår empiri, framträdde ett mönster mellan de olika intervjuerna. Utifrån detta mönster valde vi att belysa det som vi ansåg mest relevant i relation till vårt syfte och frågeställningar i studien. När det framgick teman som var centrala, så färgmarkerade vi dessa för att sammanfläta relevansen. Vid analysen av vår empiri utgick vi ifrån pedagogernas respektive elevernas upplevelser. Vi kopplade ihop upplevelserna till olika nivåer i Harts delaktighetsstege (1997) för att få syn på vilken grad av delaktighet som möjliggjordes.

RESULTAT

I detta stycke kommer vi att presentera resultatet av vår analys och i och med det besvara våra forskningsfrågor. Som vi nämnde i stycket perspektiv och teoretiska begrepp, använder vi fenomenologi och begreppet livsvärld som vår metodologiska utgångspunkt. Detta innebär att vi undersökte de individuella upplevelserna från pedagoger och elevers erfarenheter. Vi undersökte även olika teman som framträdde i analysen av delaktighet och inflytande. Dessa kommer att presenteras under de fyra rubrikerna:

- hinder för delaktighet och inflytande
- möjlighet för delaktighet och inflytande
- pedagogledda initiativ
- elevernas upplevelser av delaktighet och inflytande

PEDAGOGERNAS UPPLEVELSER AV HINDER OCH MÖJLIGHETER

Vår första frågeställning löd: Vilka hinder upplever pedagogerna att de finns i fritidshemmet för elevers delaktighet och inflytande? Ett antal pedagoger i vår studie upplevde att det fanns

hinder i verksamheten som påverkade delaktigheten för eleverna. Detta kan till exempel vara ekonomi, kulturella skillnader, personalbrist och elever som aktivt väljer att inte delta i fritidshemmet.

Vår andra frågeställning löd: Hur upplever pedagoger som arbetar i fritidshemmet att de möjliggör elevernas delaktighet och inflytande? När det gällde pedagogernas upplevelser av hur de skapar möjligheter för delaktighet, fann vi hur pedagoger anordnade fritidshemsråd och samverkan med grundlärare kring elevens individuella utvecklingssamtal. Det visade sig även att pedagogerna hade olika strategier för att kunna utmana, influera och erbjuda meningsskapande aktiviteter som gynnade elevernas delaktighet och inflytande.

HINDER FÖR DELAKTIGHET OCH INFLYTANDE

I de följande resultaten ser vi exempel främst från de lägsta nivåerna i Harts delaktighetsstege (1997). I de tre första nivåerna menar Hart att eleverna endast deltar utan att de blir involverade i verksamheten, dock finns det ett avvikande exempel i studien som även kan tolkas som en högre grad av delaktighet. I de lägre nivåerna av Harts delaktighetsstege (1997) befinner sig eleverna i organisationen utan att de själva vet vad som skall hända eller har möjlighet att påverka vad som ska göras. Som ett resultat av detta väljer många elever bort fritidshemmet och går hem i stället. Detta kan tolkas som ett hinder för elevernas möjlighet till att vara delaktiga och ha inflytande i verksamheten. Pedagogerna tycks mena att de stöter på hinder för att kunna utföra sitt arbete och därmed försummas elevernas möjlighet till delaktighet och inflytande i fritidshemmet.

Pedagog EP1 menade att eleverna eventuellt väljer att gå hem eftersom de inte tycker att aktiviteterna på fritidshemmet är roliga. EP1 belyser:

- Det är ju deras fritid. Vi får inte glömma det även om vi har en läroplan så, så det är ju ändå deras fritid. För passar inte det så kan de ju alltid gå hem.
(informant EP1)

Pedagogen påpekade inledningsvis vikten av att fritidshemmet ska innehålla inslag som eleverna tycker om, för att de skulle vilja delta. EP1 påpekade att verksamheten i fritidshemmet både ska styras av Läroplanen och elevernas intresse och behov. Eftersom verksamheten inte är obligatorisk kan eleverna besluta sig för att inte delta. Genom att vissa elever inte deltog i aktiviteterna så gick de miste om undervisningen i fritidshemmet. Enligt Harts delaktighetsstege (1997) kan det tolkas som att det inte kommer upp någon nivå utifrån

stegen, eftersom eleverna inte deltar alls. Det kan även tolkas som att det är nivå 1 på Harts delaktighetsstege (1997) eftersom eleverna deltar, men vet inte vad som ska hända och har ingen möjlighet att påverka.

EP3 beskrev ett vanligt ämne där informanten menade att ekonomin är ett hinder för fritidshemmen. Informanten EP3 beskriver:

- Jag tänker att det kan vara en ekonomisk fråga. Jag tar lera som exempel. Om det är många som vill jobba med det [...] men jag kan få nej för att jag får inga pengar till att köpa in. Det är också ett hinder, alltså pengafrågan, väldigt mycket faktiskt. (informant EP3)

Det EP3 menade kan uppfattas som att ekonomin eventuellt, skulle kunna försvåra pedagogers arbete för att möjliggöra intressen, som främjade lusten att medverka i fritidshemmet. EP3 upplevde att ekonomin blev ett hinder för elevernas möjlighet delaktighet. Utifrån Harts delaktighetsstege (1997) kan det analyseras som nivå 1, eftersom pedagogerna i utfallet inte kan köpa in material som eleverna önskar.

Ett mindre vanligt problem som vi stötte på i vår studie, var det som pedagog EP2 beskrev om upplevelsen av fritidshemmets verksamhet. Det fanns kulturella hinder för att eleverna skulle delta i fritidshemmets verksamhet. I detta citat menade pedagogen att det är kulturella förutsättningar som blir ett hinder för eleverna som inte har möjligheten att delta i verksamheten. EP2 säger:

- Jag tror att de har svårt, svårt att se att de är delaktiga eftersom de hemma där väljer föräldrarna vad som händer och sker. Det tror att det händer här på fritids också. Att vi ska berätta för dem, idag händer det här, idag ska vi göra det här, men när de då får fria möjligheter att komma hit så blir det väldigt nytt för dem. Det tar lång tid att förankra. Man brukar säga att de går här i ett år sen har de börjat vänja sig vid att, de kan välja mycket själva. Har de här barnen varit här i en vecka, en månad, ett halvår så är det ganska svårt för dem. Att inse att de har en stor delaktighet i valet av vad de vill göra, och det är på grund av, vad kan man säga, hur det funkar i olika kulturer (informant EP2).

Här blir vi varse om hur eleverna har svårt att vara aktiva när de får fria möjligheter i olika valsituationer som de ställs inför i fritidshemmets verksamhet. Pedagog EP2 upplevde att det tar väldigt lång tid för eleverna att vänja sig med friheten att välja. EP2 poängterar att det är hemförhållandena och olika kulturella förutsättningar, som har inverkan på eleverna. Enligt Harts delaktighetsstege (1997) kan det ses som olika nivåer eftersom eleverna inte har förmågan att välja själva, även om pedagogen initierar och möjliggör delaktighet som det beskrivs i nivå 6.

Det som även framträtt i analysen är hur pandemin har drabbat fritidshemmets verksamhet och därmed påverkat situationerna för eleverna. Pedagog DP5 poängterar:

- Jag önskar ju att verksamheten vore mer utifrån barnens perspektiv [...]oftast får vi ändra på det på grund av personalbrist. Ja på grund utav covid och sen att många är ju sjuka. (informant DP5)

Den aktuella situationen beskriver upplevelsen av hur covid 19, det senaste året har bidragit till att verksamheten på fritidshemmet har försämrats. DP5 upplever att flera i personalgruppen har varit sjuka, det har medfört svårigheter att bedriva verksamhet utifrån elevernas perspektiv. Därmed blir det ett hinder med att göra eleverna delaktiga och ha inflytande i verksamheten. Detta tyder utefter Harts delaktighetsstege (1997) att elevernas delaktighet ligger på nivå 1. Eftersom pedagogerna blir begränsade att initiera några aktiviteter eftersom det saknas personal.

MÖJLIGHET FÖR DELAKTIGHET OCH INFLYTANDE

I de följande resultaten ser vi exempel främst från de övre nivåerna i Harts delaktighetsstege (1997). Pedagogerna beskrev hur de vill utmana, skapa medvetenhet samt låta verksamheten influeras av elevers intressen. Dessa arbetssätt enligt Hart, ger eleverna chansen till delaktighet utefter de fem översta stegen. Utifrån delaktighetsstegen tolkar vi att pedagogerna bjuder in eleverna till medverkan samt att eleverna får ta beslut i verksamheten. Denna medbestämmanderätt inkluderar även elevens egna aktiviteter. Ett vanligt återkommande synsätt som vi funnit, är hur pedagogerna upplevde hur det måste finnas en balans mellan elevernas egna förslag och erbjudanden från personalen. Detta handlade om hur eleverna inkluderas i verksamheten via egna förslag och önsknings. Pedagoger upplevde att de även måste förhålla sig till styrdokument samt stimulera eleverna till att medverka i nya aktiviteter.

Pedagog EP3 menade att elevernas delaktighet skulle vara en variation av deras egna önsknings och föreslagna aktiviteter. På det här sättet introduceras de och utmanas till nya saker. EP3 uttrycker vilka möjligheter som pedagogen anser finns för elevers delaktighet:

Elisabeth: Hur ser du på delaktighet och vad innebär begreppet för dig?

EP3: Ta vara på barnens intresse och att de ska vara delaktiga och påverka sin egen utbildning och så. Och då tänker jag att det är precis där vi är. Vad skulle ni vilja göra? Vad har ni för önskemål? Och så och samtidigt så tänker jag att det inte bara får vara det. För det står ju också att vi ska utmana dem och liksom erbjuda. Och därför tror jag att vi också måste komma med våra egna idéer också för att om de bara får göra det som de vill, det låter så dumt, så utmanas de inte [...] Men också meningserbjudande att vi att vi kanske ändå måste också visa lite smörgåsbord men ändå ta in dem. Jag tror vi behöver blanda allting så. (informant EP3)

Pedagogen EP3 beskriver hur viktigt det är att inkludera och erbjuda aktiviteter som är utmanande och meningsfulla för eleverna. Pedagogerna menar i och med detta att verksamheten behöver vara alternerande i sina aktiviteter. Detta genom att ha en god balans mellan elevers önsknings och pedagogers syn på pedagogiska aktiviteter. Det tycks alltså som om att detta exempel är nivå 6 i Harts delaktighetsstege (1997), för att pedagogen initierar och bjuder in eleven till diskussion och beslutsfattande.

Även DP2 upplevde att delaktighet och inflytande handlade om att prata med eleverna. Detta för att få en större förståelse, för vad som intresserar individen i stunden. Pedagog DP2 beskriver:

- Det är ju det är barnens perspektiv det är deras intressen man försöker snappa upp när man planerar vad vi ska göra. Det att självklart ska det ju utgå från deras intressen, annars kommer de inte tycka att det är kul att vara på fritids heller. (informant DP2)

Pedagog DP2 lyfter fram vikten av att ”snappa upp” elevernas intressen när verksamheten planeras. Detta eftersom eleverna ska tycka att det är roligt i fritidshemmet. Det framkom

även att pedagogen på fritidshemmet ofta hade samtal med eleverna. Genom dessa samtal kom pedagogen fram till vad eleverna vill göra. Konversationen mellan pedagog och elev utgick inte från direkta frågor utan var ett informellt samtal. Pedagogen har ett lyhört förhållningssätt som skapar ett underlag för elevinflytande, när hen planerar verksamhetens aktiviteter. Vi anser att det är nivå 5 i Harts delaktighetsstege (1997).

Pedagog DP1 påpekade hur elevernas rätt till delaktighet i fritidshemmet också är beroende av att de faktiskt själva är medvetna om det. DP1 poängterar:

- Vi ger dem chansen att veta vad deras rättigheter är. Det är deras verksamhet, men vi måste ge dem chansen att skapa medvetenhet och utifrån den pedagogiska aspekten. För då kan vi tillgodose deras intressen och behov.
(informant DP1)

Pedagog DP1 belyser vikten av att ge elever medvetenhet om deras rättigheter. Även ge dem kunskaper för att kunna verbalisera vad de vill. DP1 menar att detta förhållningssätt skapar elevinflytande i fritidshemmet. Detta arbetssätt kan relateras till nivå 5 i Harts delaktighetsstege (1997).

Pedagog EP3 förklarade att fritidspedagogen deltog vid elevernas utvecklingssamtal. Eleven fick svara på olika frågeställningar om sin egen fritidshemssituation och fylla i olika moln för uppskattning av sin egen prestation. De markerade med grönt om det var något som de var bra på och rött om de behövde öva på mer. Något som endast framkom i en intervju var hur pedagogerna på ett utav fritidshemmen medverkade vid elevernas utvecklingssamtal. Informant EP1 förklarar:

- Vi har ja vi har alltså moln, vi kallar det för våra utvecklingssamtalsmoln. Då har vi en för årskurs 1, 2 och 3, och då är det är en progression i detta. Man bara fyller på i rött om man behöver träna mer på något, och grönt om stämmer. Sen får de skriva i mer exakt vad det var de liksom tycker att de är med på och så där. Om det någonting du saknar, eller känner du att du var med och bestämma? (informant EP1)

Detta sätt att samverka tillsammans kring elevernas individuella situation var utmärkande i studien. Detta var det enda exemplet på hur man har formaliserat ett samarbete mellan pedagogen och grundläraren. Pedagog EP1 beskriver hur eleven ges utrymme, att uttrycka sina önskingar och behov i ett personligt enskilt möte med fritidshemslärare. Detta

arbetssätt kan tolkas som att pedagogen arbetar utefter nivå 6 i Harts delaktighetsstege (1997).

PEDAGOGLEDDA INITIATIV

De högsta stegen i Harts delaktighetsstegen (1997) kännetecknas av ett högt engagemang där elever och pedagoger samverkar. Detta arbetssätt skapar en hög grad av delaktighet och inflytande för eleverna. Pedagogerna i studien arbetade med både formella och informella samtal för att få reda på elevers önskemål, intressen samt behov. Analysen visade att det i flera fall är den enskilda pedagogens arbete kring elevers delaktighet och inflytande var utmärkande.

I detta stycke lyfter vi fram pedagogernas olika upplevelser, av att arbeta med elevers delaktighet och inflytande. Informant EP1 beskrev sitt engagemang i sin verksamhet:

- Just nu håller vi på med trollstavar, dom tycker om det här med Harry Potter. Det är ju den stora grejen här uppe i 3:an, så att då har de fått hämta pinnar i det är parken. De sitter och slipar och sen ska de få dekorera de här trollpinnarna eller trollstavarna. Det här gjorde de i 2:an och de har önskat det igen, så vi jobbar nu med inflytande och delaktighet. (informant EP1)

Detta är ett exempel på hur en pedagog tar vara på elevers önskemål och intressen för Harry Potter. EP1 menar att detta ger plats för elevers delaktighet i utformningen av en aktivitet i verksamheten. Vi ser detta som ett exempel av nivå 8 i Harts delaktighetsstege (1997). Detta steg innebär att eleven initierar aktiviteter för andra elever i samverkan med pedagogerna.

En aspekt gällande upplevelsen i verksamheten var hur pedagog DP4 organiserade fritidshemsråd, för samtliga elever. DP4 poängterade att:

- Vi har liksom fritidsråd, och då har vi eleverna i tvärgrupper. Det är alltså alla grupper på fritids som har fritidsråd samtidigt i olika klassrum. (informant DP4)

Här beskriver DP4 hur pedagoger ger möjlighet till delaktighet i form av fritidshemsråd som är uppdelade i flera grupper. Det framkom även i intervjun att detta arbetssätt upplevs främja delaktighet för samtliga elever. På så sätt utgör det nivå 6 i Harts delaktighetsstege (1997) som just beskrivits. Pedagogerna beskriver hur de skapar möjligheter för elevernas beslutsfattande.

En enskild unik upplevelse från pedagog EP2 är hur elevinflytande går till på deras fritidshem. Pedagogerna poängterade att eleverna inte hade dagliga samlingar och fick bestämma själva vad de ville göra på fritidshemmet. EP2 svarade så här:

- Vi har inga samlingar på våran skola [...] eleverna får bestämma vad de vill göra när de kommer till fritids. Det är vad jag kallar elevinflytande. (informant EP2)

Det som EP2 poängterar är att det är eleverna som själva bestämmer när de kommer till fritidshemmet. Eleverna kan själva skriva upp olika aktiviteter på en tavla som de vill genomföra. Även andra elever har möjlighet att skriva upp sig på denna tavla för att delta.

Pedagogens upplevelse belyser hur elever bestämmer, väljer och skapar aktiviteter utan pedagogernas initierande. Detta kan ses som nivå 7 av delaktighet enligt Harts delaktighetsstege (1997). Det kan även ses som att eleverna går miste om en variation i verksamheten som baseras på pedagogernas kunskaper. Även aktiviteter som är knutna till styrdokumentet i fritidshemmet kan gå förlorade.

ELEVERNAS UPPELVELSER AV DELAKTIGHET OCH INFLYTANDE

Vår tredje frågeställning löd: Hur upplever elever i fritidshemmet att de får vara delaktiga och ha inflytande i verksamheten? Resultatet visade att upplevelserna från eleverna skilde sig åt, trots att de är inskrivna på samma fritidshem. Intervjuerna visade att eleverna fick vara med och bestämma i fria aktiviteter inom fritidshemsverksamhetens ramar. De flesta eleverna upplevde att deras val baseras på förutbestämda aktiviteter som pedagogerna bestämde i förväg. Eleverna ansåg att deras möjlighet till att vara med att påverka vid formella möten, begränsades av att mötena inte har någon kontinuerlig struktur.

BEGRÄNSNINGAR FÖR DELAKTIGHET OCH INFLYTANDE

I de följande resultaten ser vi exempel på hur det kan se ut när elevernas verksamhet utgår ifrån de lägsta nivåerna i Harts delaktighetsstege (1997). Eleverna beskrev deras upplevelser om hur de begränsades i att kunna vara delaktiga och ha inflytande i verksamheten.

Eleverna i grupp EE2 berättade huruvida de fick vara med och bestämma aktiviteter på

fritids. Elevernas upplevelser av delaktighet i fritidshemmet begränsas till valet av olika aktiviteter. Elever i grupp EE2 svarade:

Elisabeth: får ni vara med och bestämma vilka aktiviteter som ska vara på fritids?

EE2: Nej, jo ibland får vi faktiskt det. Jo faktiskt ibland.

Elisabeth: Hur då? Berätta mer.

EE2: Om vi är ute så får vi ju bestämma väldigt mycket vad vi kan göra då. Om vi kan ta fram hinderbana eller någonting. Ibland så gör man liksom, vad heter det? Tre i rad med de här ringarna, rockringar. Man lägger rockringar så har man tre koner var så är det är ett rött och ett blått lag, det är typ som tre i rad fast ute.

Elisabeth: Har ni varit med och bestämt det då?

EE2: Nej, personalen. (elevintervju EE2)

Upplevelsen som eleverna beskriver är hur pedagoger presenterar ett urval av aktiviteter som eleverna kan välja av under sin tid på fritidshemmet. Eleverna menar att när man är ute får de vanligtvis bestämma väldigt mycket av den fria leken, eller de aktiviteterna som erbjuds. Vi ser detta som ett exempel på nivå 1 i Harts delaktighetsstege (1997), eftersom eleven deltar utan att veta varför.

Även eleverna i grupp EE2 beskrev sina upplevelser av delaktighet och inflytande i verksamheten. Elever i grupp EE2 beskrev:

- Ibland är det inga aktiviteter som vi brukar ha, liksom att vi brukar göra något med fritids. Ibland så går det inte för att det är ganska många personal som är sjuka. (elevintervju EE2)

I citatet ovan beskriver eleverna sina upplevelser om hur sjukdom bland pedagogerna hämmar deras möjlighet att vara delaktiga eftersom det existerar personalbrist. Utefter Harts delaktighetsstege (1997) kan det förstås som att eleverna i dessa fall inte har någon möjlighet att påverka sin egen situation i verksamheten. Detta innebär att det ger upphov till nivå 1 i Harts delaktighetsstege (1997), eftersom elever inte har någon chans för inflytande.

MÖJLIGHETER TILL DELAKTIGHET OCH INFLYTANDE

Harts delaktighetsstege varierar från fall till fall och tycks inte vara frekvent. Men det verkar finnas potential för eleverna att vara delaktiga i forum initierade av vuxna. I dessa fall så utgår de ifrån de högre nivåerna på Harts delaktighetsstege (1997) vilket innebär att pedagogerna bjuder in eleverna till att medverka kring olika beslut i verksamheten.

Elevgruppen EE2 beskrev sina upplevelser om möjlighet till delaktighet i relation till fritidsråd och klassråd. De berättade hur delaktighet kan gå till på fritidshemmet och hur de upplevde detta. EE2 berättade:

- Fritidsråd kommer alltså, det kommer typ random. De kommer bara in, o bara: "Det är fritidsråd". typ. -Fast det gått några månader. (elevintervju EE2)

-Ja, men när det är klassråd på fredagar brukar vi ha fritidsfrågor. Då kan vi skriva det, så kan all personal läsa det. Det är typ som fritidsråd. (elevintervju EE2)

Eleverna poängterar deras upplevelse av hur tidsmässigt, oplanerade och sällsynta fritidsråden verkar vara. De menar även att de har en särskild punkt på klassrådet för fritidsfrågor som är återkommande varje vecka. Det verkar som klassråd är återkommande på schemat men fritidshemråden är väldigt sporadiska. Utifrån Harts delaktighetsstege ser vi att eleverna i det undersökande fritidshemmet får vara med i diskussion och det tolkar vi som nivå 6 i Harts delaktighetsstege (1997).

Eleverna i grupp EE2 poängterar deras upplevelser av fritidshemmets verksamhet. När det inte fanns någon bestämd aktivitet som var initierad av personalen, fick eleverna välja fritt av ett antal enklare sysselsättningar som är typiska för fritidshemmet. I praktiken kan detta innebära att eleverna får rita, klippa, bygga, spela och leka. Eleverna i grupp EE2 berättade:

- När det här inte är någon aktivitet får vi bestämma vad som helst som är på fritids, förutom så här film. (elevintervju EE2)

Eleverna upplever att när det inte finns någon aktivitet så får man välja fritt vad man vill göra inom verksamhetens ramar. Elevgruppens intryck av möjligheten att utöva delaktighet varierar till eftersom urvalet är begränsat. Å ena sidan kan detta tolkas som nivå 7 i Harts delaktighetsstege (1997). Å andra sidan kan även tolkas som en lägre nivå eftersom eleverna endas får välja bland aktiviteter som personalen bestämt.

ELEVERNAS INTRESSEN OCH ÖNSKNINGAR

Elevernas tycks uppfatta att de behöver hålla sig innanför vissa ramar för att kunna få möjligheten att påverka utfallet i verksamheten. Eleverna tycks även uppleva att förstå de begränsningar som finns i fritidshemmet. Detta kan problematiseras i Harts delaktighetsstege (1997) om hur man tolkar elevernas delaktighet utifrån individuella förutsättningar.

EE1 beskrev sina upplevelser om hur pedagoger tog vara på önsknings- och intressen i fritidshemmet. Elevgrupp EE1 berättade:

- Om man går till en personal o säger typ, det här önskar jag att vi kan göra och då brukar de säga Okej, det vill du göra, då ska vi se om vi kanske kan fixa det där. Det är ganska många som gör det där så det är inte säkert, inte så stor chans att det blir något som man önskat, eftersom det är så många som gör det. (elevintervju EE1)

Det som gruppen EE1 poängterar är att de gärna får komma med önsknings- och intressen i fritidshemmet. Det framträder även att elevernas förståelse för hur gruppstorleken begränsar deras inflytande. Detta kan tolkas utifrån flera nivåer i Harts delaktighetsstege (1997). Å ena sidan kan det ses som nivå 6 om en elev har chansen att få sin önskan igenom. Å andra sidan kan det ses som nivå 1 om en elev inte får sin önskan igenom.

Även elevgrupp EE3 berättade om sina önsknings- och visioner, om hur de skulle vilja att fritidsverksamheten var utformad. Elevgrupp EE3 poängterade:

- Vi vill ha lite mera hitta på grejer som att få alltså mer pyssel flera grejer som kan hända ute på skolgården och lite fler lekgrejer i gymnasalen. Kanske lite fler grejer på fritids helt enkelt, hitta på grejer o så. Typ idag ska vi pyssla, och om man vill kan man kolla på film. Idag är det typ film, idag är just Dance. Idag kanske vi ska baka. Och någonting som skulle vara kul, men inte riktigt går är att ha en go-kart hall. (elevintervju EE3)

I citaten ovan lyfter elevgruppen EE3 hur de resonerar kring deras olika önsknings- och visioner. Elevgrupp EE3 poängterar även hur de vill önska fritt men begränsar sig själv i vad som är rimligt. Vi tolkar att detta kan vara nivå 6 i Harts delaktighetsstege (1997) eftersom eleverna får önska fritt men det är ändå pedagogerna som väljer vad som bestäms.

DISKUSSION OCH SLUTSATSER

Resultaten i vår studie visar att fenomenet delaktighet och inflytande upplevdes som komplext. Pedagogerna ansåg generellt att de i mycket stor utsträckning bidrog till elevinflytande. Dock upplevde vissa pedagoger att de var begränsade för att kunna bidra till elevers delaktighet i fritidshemmet. De ansåg att det saknar resurser och förutsättningar för detta. Olika ramfaktorer som till exempel kapital, kulturella skillnader och personalbrist kan bidra till detta. På samma sätt menar Andishmand i sin studie att gruppstorlekar har inverkan på verksamheten utformning. Andishmand poängterar att pedagogerna upplever att det finns flera hinder för att kunna ta hänsyn till alla elevers önskemål och behov (Andishmand 2020).

Enligt pedagogerna i vår studie, innebar uppdraget att det behövde vara en balansgång mellan elevers intressen och behov samt läroplanens mål. Detta innebär i praktiken, att man ständigt behöver stämna av med eleverna, för att få syn på deras intressen och samtidigt vara medveten om fritidshemmets styrdokument. Detta uppdrag blir mycket komplext utifrån ett pedagogperspektiv. Som pedagog ska du förhålla dig till elevernas önsknings och samtidigt koppla ihop dem med fritidshemmets styrdokument. De önsknings som framförs av eleverna behöver omvandlas så att det passar in med fritidshemmets centrala innehåll. Detta kan jämföras med Brumark som menar att eleverna behöver få uppleva hur deras åsikter tas med i beräkning och i och med detta bli motiverade till att vilja ha medbestämmande i verksamheten (Brumark 2010). Vissa av pedagogerna påpekar att eleverna behöver utmanas och introduceras till nya aktiviteter. De behöver även få bli inbjudna till att vara delaktiga och pedagogerna behöver främja en verksamhet, som baseras på elevers önskning och behov. Dessa förutsättningar kan skapa den bästa verksamheten för den enskilde eleven. Eftersom fritidshemmets verksamhet inte är obligatorisk så finns det en risk att eleverna väljer att gå hem om de anser att verksamheten inte lockar dem med meningsfulla aktiviteter. Detta kan resultera att de går miste om sin utbildning i fritidshemmet.

I vår studie upplever en del av pedagogerna att de möjliggör elevernas delaktighet i fritidshemmet genom att anordna formella möten. Detta kan jämföras med Holmbergs resultat som visar att mötena övergick till att träna skolifierade kunskaper. Resultaten visade även att det allt oftare skapas forum på fritidshemmet där eleverna ska inkluderas och personalen visar vägen hur detta ska gå till (Holmberg 2017). På samma sätt som Holmberg beskrivit, så har eleverna i vår studie också förstått att deras intressen och behov begränsas av det som är rimligt. Elevernas förståelse för gruppstorlekens betydelse för den individuella önsknings är uppenbar.

Utifrån elevernas upplevelser menade de att deras delaktighet ofta möjliggörs i valet av olika aktiviteter. Dock kan det understrykas att det var pedagogerna som bestämde vilka aktiviteter som det fanns att välja av. Det uppdagades även möjligheten att välja på ett basutbud som till exempel spela spel, rita och bygga. Eleverna fick även bestämma och välja fritt i leken och när det inte finns någon aktivitet att delta i. Även utomhus i den fria leken så upplevde eleverna en chans till att vara med och ha inflytande i vad de ska göra. När det gällde aktiviteter som nämnts tidigare så var det pedagogerna som bestämde. Detta kan jämföras med Elvstrand och Lago där vi ser ett tydligt samband med våra resultat i studien. Författarna menar att delaktigheten baserar sig på förhandlingar mellan elever och pedagoger, samt valet av de redan bestämda aktiviteterna i verksamheterna. Valmöjligheterna är inte helt fria, eftersom det är pedagogerna som sätter ramarna för vad som är möjligt (Elvstrand & Lago 2019).

Frågan är om vårt resultat hade blivit annorlunda om elevurvalet hade inkluderat fler elever från olika årskullar och fritidshem. Det som hade kunnat öka studiens tillförlitlighet var om elevintervjuerna hade haft en vidare representation som kunde likställas med pedagogintervjuerna. Detta försvårades genom att covid 19 restriktionerna innebar att obehöriga vuxna fick tillträda skolans verksamhet. Även studiens tidsomfång har varit begränsande i utförandet av möjliga intervjuer.

SLUTSATS

Resultatet från vår studie reser frågan om det möjligen kanske behövs en utveckling och ett förtydligande i skolans styrdokument om fritidshemsråd. Detta för att möjliggöra en större möjlighet till delaktighet och inflytande för eleverna. Fritidshemsråd är något som endast utförs på vissa fritidshem. Detta forum är ett ypperligt tillfälle för att få reda på vad eleverna tycker och tänker om sin tid på fritidshemmet. Även planerade individuella utvecklingssamtal var sällsynta i studien och utgjordes endast i ett fall. Dessa samtal fokuserar på elevernas progression inom fritidshemmets verksamhet och enligt oss, de bör appliceras i alla fritidshem. Detta skulle även gynna den enskilda eleven eftersom pedagogen skulle få reda på att vad eleven vill och önskar. För att främja arbetet och öka likvärdigheten med alla elevers inflytande i olika verksamheter i fritidshem bör det finnas avsatta statliga medel för detta. Det kan till exempel nämnas att Riksrevisionen poängterar att vissa utsatta socioekonomiska områden kan söka bidrag för bland annat fritidsverksamhet för att främja en likvärdig verksamhet för elever och stärka den demokratiska funktionen (Riksrevisionen 2020).

IMPLIKATIONER FÖR PRAKTIKEN

En tanke som uppkommit från oss som genomfört studien är hur arbetet kring elevers delaktighet och inflytande skulle kunna utvecklas. De två olika verksamheterna som eleverna befinner sig i varje vardag, behöver kunna samverka för att skapa de bästa förutsättningarna. Elevers medverkan i verksamheten på skoltid och fritidstid kan troligen vinna på att sammanflätas. Ur våra resultat har det framkommit att det finns ett varierat sätt att arbeta med fritidshemsråd. På några av fritidshemmen är mötena ett återkommande inslag och i några verksamheter existerar det inte alls, eller uppkommer bara sporadiskt. Det betyder att verksamheten inte blir likvärdig för eleverna.

Läroplanen beskriver hur viktigt det är med samverkan och en god progression för eleverna, men beskriver ingenting om fritidshemsråd. I det fjärde kapitlet ska elever även få möjligheten till att tränas i ansvarstagande samt att få chansen att utveckla ett elevinflytande. Utifrån ett samverkansmål ska fritidshemsläraren och klassläraren kunna sammanstråla för att skapa en bra helhetssyn för eleverna. För att öka antalet fritidshemsråd och kvalitetssäkra dessa, föreslår vi att det finns skäl att fundera över om inte skolans lagstadgade elevråd bör slås ihop med fritidshemsrådet. I praktiken skulle det innebära att fritidshemsrådet inte bara skulle existera i vissa skolor. Även rektor skulle vara sammankallande för mötet och dokumentera det som framkommer. Ytterligare en vinst med detta är att elevens heldagsperspektiv skulle vara i fokus. Detta skulle innebära att de båda verksamheterna skulle samverka kring rådet utan hierarkiska ordningar, som kan uppstå mellan verksamheterna. För att uppmärksamma helhetstänket kring elevernas skoldag och organiseringen kring detta, föreslår vi en omorganisation samt sättet att tänka kring elevråd. Vi menar att detta arbetssätt möjligen skulle kunna underlättas genom introduceringen av en ny mötesstruktur. Detta arbetssätt presenteras genom tre begrepp som verksamhet, inflytande och samverkan. Denna akronym skulle kunna underlätta för personalen och eleverna samt bli ett förtydligande i den gemensamma mötesstrukturen. Det föreslagna namnet på akronymen är VIS.

- Verksamhet

för

- Inflytande

och

- Samverkan

Vi menar att arbetssättet kan ge goda möjligheter för alla fritidshem att arbeta efter samma ramar när det gäller delaktighet och inflytande. Detta skulle kunna innebära i praktiken, att arbetet med elever skulle ske mer jämlikt som Läroplanen förespråkar. Det ska inte spela någon roll vart du befinner dig geografiskt. Harts delaktighetsstege (1997) kan även med fördel användas mer frekvent. Detta skulle hjälpa enskilda pedagoger och arbetslag med få syn på sitt eget arbete för elevers delaktighet och inflytande i verksamheten.

Avslutningsvis vill vi anknyta till Klerfelt som menar att det finns ett begränsat utbud av fritidshemsforskning (Klerfelt 2020). Det vore intressant om mer forskning utfördes om hur elever upplever att de får medverka i fritidshemmet. Ett annat område som vi även intresserar oss mot bakgrund av Holmbergs (2017) studie, vore det även intressant att studera hur olika råd och möten fungerar på olika skolor.

KÄLLREDOVISNING

I författarens ägo:

Intervju 1, Stockholm, 2021-09-07

Intervju 2, Stockholm, 2021-09-07

Intervju 3, Stockholm, 2021-09-07

Intervju 4, Stockholm, 2021-09-14

Intervju 5, Stockholm 2021-09-14

Intervju 6, Stockholm 2021-09-14

Intervju 7, Södertälje 2021-09-28

Intervju 8, Södertälje 2021-09-30

Elevintervju 1, Stockholm 2021-09-21

Elevintervju 2, Stockholm 2021-09-21

Elevintervju 3, Stockholm 2021-09-21

Elevintervju 4, Stockholm 2021-09-21

Elevintervju 5, Stockholm 2021-09-21

Elevintervju 6, Stockholm 2021-09-21

Litteratur

Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2015). *Handbok i kvalitativa metoder*. 2.uppl. Stockholm: Liber

Andishmand, Catarina (2017). Fritidshem eller servicehem? En etnografisk studie av fritidshem i tre socioekonomiskt skilda områden. Institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande. Göteborgs universitet. Hämtad från: <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/52698> [2021-11-11]

Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter. (2009). Stockholm: UNICEF Sverige. Hämtad från: <http://unicef-porthos-production.s3.amazonaws.com/barnkonventionen-i-sin-helhet.pdf> [2021-09-29]

Bengtsson, Jan (2013). *Sammanflätningar: Husserls och Merleau-Pontys fenomenologi*. 3., rev. uppl. , 3 tr. 2013 Göteborg: Daidalos

Bjurman, Eva Lis & Henschen, Helena (red.) (1993). *Barn i stan: från sekelskifte till nittiotal*. [Ny, rev. uppl.] Stockholm: Folksam

Brumark, Åsa. (2010). Den formella skoldemokratin roll för medborgarfostran och elevinflytande. *Utbildning & Demokrati* 2010, vol 19, nr 2, 77–96. Hämtad från: <https://journals.oru.se/uod/article/view/929/918> [2021-10-22]

Dahlberg, Helena, Ellingsen, Sidsel, Martinsen, Bente & Rosberg, Susanne (red.) (2019). *Fenomenologi i praktiken: fenomenologisk forskning i ett skandinaviskt perspektiv*. Första upplagan Stockholm: Liber

Elvstrand, Helene. (2009). Delaktighet i skolans vardagsarbete. Lindköping. Hämtad från: <https://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A229768&dswid=5673> [2021-10-10]

Elvstrand, Helene & Lago, Lina (2019): ‘You know that we are not able to go to McDonald’s’: processes of doing participation in Swedish leisure time centres. *Early Child Development and Care*. Hämtad från: <https://doi.org/10.1080/03004430.2018.1443920> [2021-11-10]

Eriksson-Zetterquist, Ulla, Ahrne, Göran (2015) *Intervjuer*. I: Ahrne, Göran, Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2015). *Handbok i kvalitativa metoder*. 2., [utök. och aktualiserade] uppl. Stockholm: Liber

Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (red.) (2009). *Handbok i kvalitativ analys*. 1. uppl. Stockholm: Liber

Fritidshem. (2014). Allmänna råd. Stockholm: Skolverket. Tillgänglig på Internet: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=3301>

Fritidshemmet: en samtalsguide om uppdrag, kvalitet och utveckling. 2. uppl. (2011). Stockholm: Skolverket

Gerle, E (2017) Medan klyftorna vidgas talar vi om värdegrund. I: Lorentz, Hans & Bergstedt, Bosse (red.) (2016). *Interkulturella perspektiv: pedagogik i mångkulturella lärandemiljöer*. 2., [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Haglund, Björn, Gustafsson Nyckel, Jan & Lager, Karin (red.) (2020). *Fritidshemmets pedagogik i en ny tid*. Första upplagan Malmö: Gleerups

Hart, Roger A. (1997). *Children's participation: the theory and practice of involving young citizens in community development and environmental care*. London: Earthscan

Holmberg, Linnéa. (2017). Lärande genom demokratiska önskemål - pastoral omsorg i fritidshem. Pedagogisk forskning i Sverige vol 22 nr 1-2. Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet. Hämtad från:

<https://open.lnu.se/index.php/PFS/article/view/1440> [2021-10-14]

Klerfelt, A (2020). Fritidshemmet – en unik skolverksamhet på uppgång. Hämtad från: [Fritidshemmet – en unik skolverksamhet på uppgång - Stockholms universitet](#) [2021-10-17]

Källström, Carter, Åsa (2015). *Att intervjua barn*. I: Ahrne, Göran, Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2015). *Handbok i kvalitativa metoder*. 2., [utök. och aktualiserade] uppl. Stockholm: Liber

Patel, Runa & Davidson, Bo (2019). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Femte upplagan. Lund: Studentlitteratur

Riksrevisionen (2020). Riktade statsbidrag för socioekonomiskt utsatta områden. Hämtad från: <https://www.riksrevisionen.se/rapporter/granskningsrapporter/2020/statsbidrag-for-socioekonomiskt-utsatta-omraden.html> [2021-10-27]

Skolverket (2019). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011: reviderad 2019*. Stockholm: Skolverket. tillgänglig på internet.

<https://www.skolverket.se/getFile?file=4206>

Sverige (2020). *Skollagen (2010:800): med lagen om införande av skollagen (2010:801)*. Elfte upplagan Stockholm: Norstedts juridik

Szönyi, Kristina & Söderqvist Dunkers, Tove (2015). *Delaktighet ett arbetssätt i skolan*. Härnösand: Specialpedagogiska skolmyndigheten

Trost, Jan (2014). *Kvalitativa intervjuer*. 4., [omarb.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Vetenskapsrådet.(2002).Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. Stockholm: Vetenskapsrådet. Hämtad från: Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning (vr.se) [2021-09-29]

BILAGOR

SAMARBETE

Under vår verksamma yrkes och studietid har vi byggt upp en god relation och en grund för ett utmärkt samarbete. Denna förmåga att samspela har även visat sig under uppbyggnaden av vår uppsats. Vid uppstarten av studien diskuterade vi varandras styrkor och svagheter och försökte fördela arbetet därefter.

Vid insamlandet av data var båda parter aktiva, detta genomfördes i form av intervjuer. Tillsammans utförde vi åtta pedagogintervjuer. David utförde fem pedagogintervjuer och Elisabeth tre. Intervjuerna med pedagogerna utförde vi enskilt på olika fritidshem runt om i Stockholms län. Elevintervjuerna utförde vi även separat men på samma fritidshem. Det ingick 2–3 elever i varje intervjugrupp.

David utförde en tredjedel mer kvalitativa intervjuer medan Elisabeth var mer aktiv vid litteratursökning och läsning. Vi har skrivit många delar av studien separat och arbetat med olika stycken. Arbetet har skett i ett delat digitalt dokument. Vi har kunnat följa och läst den andres arbete frekvent samt haft möjlighet att skriva kommentarer till varandra i dokumentet. Samarbetet har även skett vid personliga träffar. Analysarbetet av empirin utfördes gemensamt vid personliga träffar eftersom det ökade förståelsen för den andres insamlade data.

INTERVJUFRÅGOR FÖR PEDAGOGER

Allmänt

- Kan du berätta lite om dig själv?
- Hur ser din yrkesverksamma tid ut?
- Hur länge har du arbetat på detta fritidshem?
- Vilken typ av utbildning har du?
- Är din arbetsplats en homogen eller multikulturell skola?

Delaktighet och inflytande på fritidshemmet

- Hur ser du på delaktighet och vad innebär begreppet för dig?
- Hur kommunicerar ni med eleverna?
- Hur uppfattar du delaktighet som det beskrivs i läroplanen?
- Utifrån vems perspektiv planerar fritidshemmets sin verksamhet?
- Hur kan en eftermiddag på ert fritidshem se ut?

Delaktighet och inflytande från ett elevperspektiv

- Finns det några valmöjligheter för eleverna på fritidshemmet?
- Hur gör du/ni för att skapa delaktighet för eleverna på fritidshemmet?
- Hur tror du eleverna upplever deras möjlighet till delaktighet på fritidshemmet?
- Hur gör ni för att alla elever får kännedom om vilka aktiviteter som erbjuds på fritidshemmet?
- Har alla elever möjlighet att delta i alla aktiviteter? Om inte hur gör ni då?
- Hur tar ni tillvara på allas elevers intressen?
- Hur ser ni till att alla elever kommer till tals?
- Hur dokumenteras och används elevernas synpunkter?
- Känner eleverna till deras möjlighet till delaktighet och hur kommuniceras det?

Skolledningens arbete kring delaktighet

- Hur arbetar skolledningen med frågor kring delaktighet?
- Hur möjliggör skolledningen ditt arbete kring delaktighet?

Problematisering kring delaktighet

- Finns det några nackdelar kring elevers delaktighet i fritidshemmet?
- Finns det några fördelar kring elevers delaktighet i fritidshemmet?

Vision

- Hur skulle du arbeta med elevers delaktighet i fritidshemmet om du fick önska?

INTERVJUFRÅGOR MED ELEVER

Allmänt

- Kan ni berätta lite om er själva?
- Hur länge har ni gått på fritids?

Fritidsveckan

- Kan ni berätta om hur en dag på fritids kan se ut?
- Ser alla dagar i veckan ut på samma sätt?
- Kan ni berätta hur aktiviteterna på fritids bestäms under en vecka?

Möte

- Har ni fritidsmöte?
- Om ja, vad gör ni då och hur ofta?
- Är alla elever med på mötet? Får alla ordet? eller får möjlighet att få sin röst hörd?

Problematisering

- Finns det några nackdelar med att få vara med och bestämma på fritids?
- Finns det några fördelar med att få vara med och bestämma på fritids?

Fritids

- Är någon från fritids med på ditt utvecklingssamtal?
- Får ni vara med att bestämma vilka aktiviteter som ska vara på fritids?
- Får ni era önskemål igenom?
- Har du möjlighet att välja själv vad du vill göra på fritids.
- Hur får ni reda på information om fritids?
- Kan alla vara med på alla aktiviteter som finns.

Vision

- Hur skulle det perfekta fritidshemmet se ut för er?

Skolledningen

- Hur får skolledningen reda på vad eleverna på fritids önskar?

MEDGIVANDE TILL INTERVJU

Materialet som framkommer från intervjun kommer att användas i en uppsats som skrivs i en utbildning för fritidshemslärare vid Södertörns Högskola. Inga namn eller platser kommer att angivas i texten utan kommer att hanteras konfidentiellt. Materialet kommer att publiceras.

Uppsatsen kommer att vara empirisk uppsats med en kvalitativ och kvantitativ del som bygger på den information som ni väljer att delge.

Uppge hur många elever samt personal med respektive utbildning som finns på ert fritidshem.

Antal elever: _____ Fritidshemslärare: _____

Antal personal: _____ Barnskötare: _____

Fritidspedagog: _____ Utbildad:

Annan utbildning: _____ Ange vad: _____

Informant

Namn: _____

Namnförtydligande: _____

Tack för din medverkan. Hör gärna av dig till oss vid frågor. Mvh

David och Elisabeth

Information om deltagande i en undersökning om elevers syn på fritidshemmet.

Vi, Isa och David är studenter på fritidshemsutbildningen vid Södertörns högskola. Denna sista termin på utbildningen skriver vi ett examensarbete som omfattar en mindre undersökning som är relevant för fritidshemmets praktik och vårt kommande yrke som grundlärare mot fritidshem.

För att samla in material till studien skulle jag/vi gärna vilja besöka er fritidshemsavdelning under september månad. Vi skulle då vilja intervjua de elever som själva vill delta. Intervjun kommer att spelas in och endast lyssnas på av oss som gör studien (Isa och David)

Genomförandet av uppsatsen är reglerat av etiska riktlinjer som rör tystnadsplikt och anonymisering. Detta betyder att barnets, familjens, personalens och verksamhetens identitet inte får avslöjas. Det insamlade materialet avidentifieras och inga register med personuppgifter kommer att upprättas. Materialet kommer inte att användas i något annat sammanhang utan bara i det egna analysarbetet. Den färdiga uppsatsen kommer sedan att publiceras digitalt genom publikationsdatabasen DiVA.

Med detta brev vill jag be om ert medgivande för ert barns deltagande i studien. All medverkan i studien är frivilligt och kan avbrytas när som helst, även efter att materialinsamlingen har påbörjats. Om ni samtycker till studien fyller ni i bifogat formulär. I sådant fall kommer även barnen att bli åldersadekvat informerade om studien och de ges då också möjlighet att besluta om sitt eget deltagande.

Kontakta gärna mig eller min handledare för ytterligare information!

Vänliga hälsningar,

Isa och David

xxx@xxx

xxx@xxx

Handledarens kontaktuppgifter

Lisa Haglund:xxx@xxx

Södertörns högskola

Formulär för samtycke till deltagande i studie.

Jag/vi **samtycker** till att mitt/vårt barn deltar i studien.

Barnets namn:

Vårdnadshavares namnunderskrift/er.....

Formuläret återlämnas till klassläraren eller fritidshemsläraren på kosmos så snart som möjligt. Om du/ni inte samtycker till att medverka i studien så bortse från detta brev.